

תוכנית הלימודים לחטיבה העליונה

תשפ"ז

1	 ארגון הלמידה בחטיבה העליונה
5	 הוראת הבנת הנקרא והבעה בכתב בחטיבה העליונה (בתוכניות 30% ו-70%)
11	 פרקי לשון בתוכנית 30%
12	 שאלון 11281 – מפרט תכנים להערכה חיצונית והדגשים להוראה 70%
21	 שאלון 11282 – 30% בהערכה חיצונית
22	 הנחיות לנבחנים הזכאים לשאלון מותאם
23	 הוראה והערכה בחינוך הטכנולוגי מקצועי ובמפת"נים – 90 שעות לימוד

ארגון הלמידה בחטיבה העליונה

ארגון הלמידה מעמיד את הבחירה בין מוקדי ההעמקה השונים בתוכנית הלימודים. בכל אחת מן האפשרויות יילמדו הבנת הנקרא, הבעה בכתב, תחביר ומערכת הצורות. 30% מתוכנית הלימודים כוללים פרקים בהבנה ובהבעה, כולל תהליכי הכתיבה (הציר האורייני), ופרקים נבחרים מאחת המערכות הלשוניות: תחביר או צורות. השליטה בתכנים הללו תיבחן בדרכי הערכה שונות, והציון יהיה 30% מציון הבגרות של התלמיד. 70% מתוכנית הלימודים כוללים את הוראת הציר האורייני בדגש על כתיבה ממצגת והוראה מקיפה של המערכת הלשונית השנייה החל בכיתה י' (עם סיום הוראת תוכני 30%) ועד לבחינת הבגרות בכיתה יא או בכיתה יב. התכנים הללו נכללים במפרט התכנים לשאלון הבגרות החיצוני, והציון בו (בשקלול עם הציון השנתי "המגן") יהיה 70% מציון הבגרות של התלמיד.

הנושאים הנלמדים בתוכנית 30% יילמדו בפרק זמן של 30% מסך שעות ההוראה לשתי יחידות הלימוד בחטיבה העליונה י-יב, כלומר בהיקף של כ-55 שעות לכיתה הולמדת שלוש ש"ש במשך שנתיים י-יא. עולה אפוא שבמהלך כיתה י' נלמדים תכנים הכוללים בתוכנית 30% ובתוכנית 70%.

בתי ספר שיבחרו להורות את התוכנית ל-30% אחרי בחינת הבגרות בשאלון החיצוני, יהיו חייבים לתכנן את לוח הזמנים כך שיהיה אפשר לקיים תהליכי כתיבה ואירועי הערכה בית-ספריים ראויים בהיקף של 55 שעות לפחות.

חלוקת התכנים ל-30% ול-70% מאפשרת למורים את הבחירה במידת ההעמקה המתאימה לדפוס ההוראה שלהם ואת הבחירה במערכת המתאימה לנטיית ליבם ולאופי הכיתה. **בשום מקרה לא ילמד התלמיד רק מערכת לשונית אחת**, ולא יתאפשר מעבר מאפשרות אחת לאפשרות שנייה במעבר שבין כיתה י' לכיתה יא או יב. בתוך כך, בחירת התכנים מחייבת את התלמיד בבחינת הבגרות. **תלמיד יחויב לענות בבחינת הבגרות על החטיבה הלשונית שלמד בכיתה**. עם זה, בחירת מסלול מסוים אינו מחייב את כל הכיתות בשכבה, ותיתכן כיתה אחת במסלול העמקה א וכיתה אחרת במסלול העמקה ב, ובתנאי שכל תלמיד ילמד בסופו של דבר את שתי המערכות הלשוניות.

חישוב הציון הסופי

הציון הסופי בתעודת הבגרות הוא שקלול של 30% הציון הבית-ספרי בתוכנית ה-30% ו-70% הציון בבחינת הבגרות על תוכנית ה-70%. הנוסחה לחישוב הציון הסופי היא זאת:

$30\% \text{ הציון הבית-ספרי} - \text{תלקיט } (30\%) + 21\% \text{ הציון השנתי (=מגן)} + 49\% \text{ ציון בחינת הבגרות}$
--

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

פריסת השעות על פני שנות הלימוד בכיתות י-יב בהתאם למוקדי ההוראה השונים.¹

מיזם הכתיבה מוקד לשוני: צורות או תחביר		אפשרות ב מוקד לשוני: תחביר		אפשרות א מוקד לשוני: צורות		כיתה
י	יא-יב	י	*י	י	*י	
40-30 שעות	כ-40 שעות	40-30 שעות	כ-40 שעות	40-30 שעות	כ-40 שעות	הבנה והבעה
על פי אפשרות א או ב, לבחירת המורה			כ-25 שעות	כ-40 שעות	כ-15 שעות	צורות
		כ-40 שעות	כ-15 שעות		כ-25 שעות	תחביר

*במהלך כיתה י נלמדים התכנים הכלולים בתוכנית 30% ומקצת מהתכנים הכלולים בתוכנית 70% להלן פריסת השעות על-פי האפשרויות השונות:

אפשרות א – מוקד לשוני: צורות

- כ-50 שעות להערכה בית-ספרית בכיתה י בתוכנית 30%:
 - כ-25 שעות להוראת נושאים נבחרים **בתחביר** כמפורט בהמשך החוזר
 - כ-25 שעות (מתוך 40 שעות בסך הכול) להוראת ההבנה וההבעה בדגש על כתיבת הטיעון בדיקה לטקסטים ולתשתיות מידע וידע
- כ-100 שעות להערכה חיצונית (השאלון החיצוני) בכיתות י-יא בתוכנית 70%:
 - כ-55 שעות על פני כל שנות הלימוד (כ-15 שעות לימוד בכיתה י וכ-40 שעות לימוד בכיתה יא או יא-יב) להוראת **מערכת הצורות** באופן מקיף
 - תקינות בשם המספר, באותיות השימוש ובמילות היחס תילמד בשעות הלשון.
 - כ-50 שעות להוראת ההבנה וההבעה בדגש על כתיבה ממצגת

אפשרות ב – מוקד לשוני: תחביר

- כ-50 שעות להערכה בית-ספרית בכיתה י בתוכנית 30%:
 - כ-25 שעות להוראת נושאים נבחרים **במערכת הצורות** כמפורט בהמשך החוזר
 - כ-25 שעות (מתוך 40 שעות בסך הכול) להוראת ההבנה וההבעה בדגש על כתיבת הטיעון בדיקה לטקסטים ולתשתיות מידע וידע
- כ-100 שעות להערכה חיצונית (השאלון החיצוני) בכיתות י-יא בתוכנית 70%:

¹ פריסת השעות מותאמת להקצאת שלוש ש"ש לפחות בכיתה י.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- כ-55 שעות על פני כל שנות הלימוד (כ-15 שעות לימוד בכיתה י' וכ-40 שעות לימוד בכיתה יא או יא-יב) להוראת **תחביר** באופן מקיף
- תקינות בשם המספר, באותיות השימוש ובמילות היחס תילמד בשעות הלשון.
- כ-50 שעות להוראת ההבנה וההבעה בדגש על כתיבה ממצגת

הערות כלליות לאפשרויות א' ו'ב:

- במהלך כיתות י-יב יש ללמד לפחות שש שעות שהן סך השעות המינימלי לשתי יחידות הלימוד (30%+70%) כשלפחות שלוש ש"ש יילמדו בכיתה י'. **מומלץ כי מנהלים אשר נהגו להקצות שעות נוספות להוראת העברית ימשיכו להקצותן מאחר שתחום העברית משמש מסד לכל תחומי הדעת.** בעקבות מפגשים עם מורים ועם קבוצות מיקוד הקפדנו על הלימה שבין תוכני הלימוד והדרישות למסגרת השעות להוראת העברית בכיתות י-יב. בבתי ספר שבהם מלמדים מעל שש ש"ש לשתי היחידות יש לפרוס את השעות בהתאמה. הקצאה של פחות משלוש ש"ש לכיתה בשנה תפגע ביכולת לייצר למידה מעמיקה ומשמעותית.
- עקב הספירליות המאפיינת את תחום הדעת עברית, ובייחוד את פרקי ההבנה וההבעה, תיתכן חפיפה בין התכנים בתוכנית 30% לתכנים בתוכנית 70%. ההבחנה תתבטא במורכבות הטקסטים לקריאה, במורכבות תהליכי הכתיבה ובהיקפיה. בתוך כך, חפיפה שכזאת תאפשר למידה של אותן המיומנויות לאורך זמן. כך, לדוגמה, מיומנויות של מיזוג מידע יוטמעו כבר במהלך הוראת כתיבת הטיעון, הנשענת על כמה מקורות מידע.
- ההבחנה בין תחומי השפה המוצגת בטבלה לעיל נועדה להצביע על הזמן היחסי שיש להקדיש לחלק הלשוני ולחלק האורייני. **אין לפצל בין מורים שונים את שעות ההבנה וההבעה ושעות הלשון** באותה שנת לימודים. את התכנים הלשוניים יש ללמד בהקשר של טקסט במידת האפשר, וכן להדגים את השימוש בהם על פי טקסטים שונים.
- ציון הבגרות במקצוע העברית ישוקלל מציון ההערכה הבית-ספרית (30% מהציון הסופי) ומהציון הסופי על השאלון החיצוני (70% מהציון הסופי, על פי החישוב: 21% ציון שנתי + 49% ציון שאלון הבחינה).
- בכל שלבי ההוראה ישולבו העקרונות של הלמידה המשמעותית, המדגישים את העניין, החוויה, ההתנסות, החקר, המיומנויות והערכים.

ציון ההערכה הבית-ספרית

נוכח פרשנויות מרחיקות לכת של מקצת מבתי הספר בנוגע למטרת ההערכה הבית-ספרית יובהר בזאת כי מטרתה היא **לאפשר תהליכי עומק בהוראת המקצוע והערכה חלופית המותאמת לתחום הדעת.** תחום הדעת "עברית" מאפשר בחירה של נושאי תוכן אקטואליים הרלוונטיים לעולמם של התלמידים ושבאמצעותם אפשר להקנות הן את מיומנויות הבנת הנקרא הן את מיומנויות ההבעה כמו גם את הנושאים הלשוניים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

בתוך כך יודגש –

- **ציון ההערכה הבית-ספרית הוא ציון בגרות** לכל דבר ועניין ועליו לעמוד בסף הנדרש לבחינת בגרות בהתאם לתוכנית הלימודים ולחוזר המפמ"ר.
- התלקיט משקף את ביצועי התלמיד שבאו לידי ביטוי במהלך כל השנה, ובשל כך הוא נושא אופי של **הערכה מעצבת ושל הערכה מסכמת**. כמקובל בהערכה מעצבת, יש מקום לרכיבי ההתמדה, ההשקעה וההתקדמות שביצעו התלמידים ויש לתת לאלה ביטוי בציון הסופי; עם זאת חשוב להקפיד על כך שהציון הסופי יבטא בראש ובראשונה את הישגי התלמידים ואת שליטתם בשפה ובידע הנלמד כפי **שיבוא לידי ביטוי בתוצרי התלקיט**.
- אין לקבוע ציון מינימום להערכה החלופית. אמירות של מנהלים, כגון "אף תלמיד לא יכול לקבל פחות מ-70 בהערכה החלופית", אינן אמירות פדגוגיות ואינן משקפות את עמדת משרד החינוך. אנו מאמינים כי על המורים לעשות כל שלאל ידם למען הצלחת תלמידיהם, עם זאת תפקידו של הציון הוא לשקף שליטה בידע, במיומנויות ובתהליכי הלמידה, ואין להזניח את מקומם של התלמידים באחריות על הישגיהם.
- תלמידים המבקשים לשפר את הישגיהם בתלקיט (טרם הוגשו הציונים למשרד החינוך) – רשאי בית הספר לבנות להם תוכנית אישית, שתכלול מהלכי כתיבה חדשים או, לחלופין, מטלות חקר חדשות והיבחנות נוספת. למטרת שיפור הציון אין להסתפק בתיקון מטלות כתיבה שכבר הוגשו.
- על פי הנחיות אגף הבחינות במנהל הפדגוגי, תלמידים אשר דווחו ציוניהם בהערכה הבית הספרית (סמל דיווח 11283) ורוצים לשפר את ציוניהם, יוכל לעשות זאת אך ורק על ידי היבחנות בשאלון 30% החיצוני (שאלון 11282).

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

הוראת הבנת הנקרא והבעה בכתב בחטיבה העליונה (בתוכניות 30% ו-70%)

התכנים והמיומנויות הם ספירליים וחשוב כי ייווצר רצף לימודי בין חטיבת הביניים לחטיבה העליונה. על כן התלמידים ישלטו בכל המיומנויות והנושאים שנלמדו בחטיבת הביניים.

ההערכה הבית-ספרית צריכה לקדם תרבות של הערכה חלופית ושל הוראה המבוססת במידת האפשר על רעיונות גדולים, בחירה, רלוונטיות ועניין. לכן מוקד ההערכה יהיה התלקיט, שייתן ביטוי לתהליכים (בדגש על תהליכי כתיבה) לצד תוצרים בתחום הכתיבה והלשון. על מבנה התלקיט ועקרונותיו ראו בהמשך סעיף זה.

הבנת הנקרא

סוגי הטקסטים

- מאמרים עיוניים במבנים לוגיים-רטוריים שונים, כגון תיאור תופעה והצגת רעיון על היבטיו
- מאמרי עמדה ושכנוע
- טקסטים שימושיים
- טקסטים בלתי רציפים, כגון דיאגרמות, טבלאות ותרשימים

אוצר מילים

- הבנת משמעויותיהן של מילים בתוך הקשר
- יחסי מילים ומשמעים, כגון נרדפות, ניגודיות והיכללות

מיומנויות אורייניות ולשוניות

- איתור מידע
- הבנה (פרשנות והיסק)
- הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)

איתור מידע

- איתור פרטי המידע הגלויים המרכזיים והנלווים בטקסטים (לרבות עמדות מפורשות)
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה
- ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה
- זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט

הבנה (פרשנות והיסק)

- הבנת משמעות נרמזת, מובלעת או מטפורית בטקסט
- הבנת מטרת הטקסט
- הבנת נושא הטקסט
- הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט
- הבנת רעיונות שונים בטקסט (לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות)
- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט
- הבנת קשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה
- הבנת תפקידיהם של רכיבי מבנה שאינם גלויים בטקסט

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת אִזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות
- יצירת הכללות ופירוט
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו

הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)

הערכה ביקורתית של תוכן הטקסט

- הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים
- שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים
- העלאת השערות בנוגע לטקסט
- הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס
- הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע
- הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
- עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים
- שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים

הערכה ביקורתית של לשון הטקסט ומבנהו (הבנה מטה-טקסטואלית)

- בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת
- בחינת **מידת התאמתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **למטרת הכתיבה**
- בחינת **מידת השפעתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **על הקוראים**
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים ותרומתם לכתיבה, להעברת המסר ולחיזוק טענת הכותב
- הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
- הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי-רטורי)
- הערכה מנומקת על מבנה הטקסט

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

הבעה בכתב

כתיבה היא אחת המיומנויות המרכזיות בהוראה בכלל ובהוראת עברית בפרט, והיא כוללת תהליכים קוגניטיביים מורכבים. אף-על-פי שתוכני הבנת הנקרא וההבעה בכתב מוצגים בנפרד מטעמי נוחות, יובהר כי **אין לימודי הבנת הנקרא ללא ההבעה בכתב ולהפך**. שני התחומים שלובים זה בזה: תהליכי ההבנה נבדקים גם בכתיבה של התלמיד כשם שאיכות הכתיבה וסגנונה נבחנים גם במטלות ההבנה.

הוראת תחום ההבעה בכתב היא ספירלית. נושאים רבים חוזרים על עצמם ברמות שונות של העמקה ושל מורכבות בהתאם לשכבת הגיל. תלמידים רבים ניצבים בפני מחסומי כתיבה. על כן, חשוב כי תהליכי הכתיבה יהיו **מדורגים** ככל האפשר ויתבטאו **במעבר הדרגתי** מהכתיבה הסיפורית (נרטיבית) והבלתי פורמלית לכתיבה העיונית והפורמלית. בתוך כך ראוי שיהיה מעבר הדרגתי בהיקפי הכתיבה: מהכתיבה המצומצמת והקצרה לכתיבה ארוכה ורחבת היקף.

יש להקצות לפחות שעה או שעתיים שבועיות לקריאה ולכתיבה בעקבותיה. על הכתיבה להיות **תהליכית ומלווה בתהליכי יסוד², משוב, שכתוב ובקרה**. בנסיבות טבעיות הכתיבה נעשית בדרך כלל מתוך **מניע** כלשהו. לכן על המורה להקדים לכתיבה פעילות שתיצור הניעה (מוטיבציה) אצל הכותבים וליצור סיטואציה רלוונטית לכתיבה. על הכתיבה להיות לנמען אמיתי (שאינו רק המורה הבוזק את הכתיבה) ולמטרה אותנטית הנוגעת לעולמו של התלמיד. כדאי להקפיד על כתיבה בזיקה לטקסט אחד או יותר במידת האפשר ולהימנע מהוראת כתיבה באמצעות תבניות קבועות.

בהוראת **כתיבה ממזגת** יש לעמוד על עקרונות של מיון והכללה ועל המאחד לעומת המייחד בין הטקסטים אם אלה קיימים ביחס לעניין מסוים. התוצר הנדרש הוא **תוצר כתיבה עצמאי** אשר יבטא הבנה מעמיקה של התלמידים בטקסטים שקראו. הבנה זו צריכה לכלול **את היחסים בין הטקסטים, את העמדות השונות העולות מהם, את קווי הדמיון והמאחד ביניהם לצד המייחד כל אחד מהם**. כלומר, במהלך הכתיבה הממזגת הקוראים הכותבים קוראים טקסטים אחדים בנושא אחד וממזגים אותם לכדי טקסט חדש. בניגוד לנדרש בבחינות הבגרות, תוצר הכתיבה הממזגת בחטיבת הביניים אינו סקירת ספרות אקדמית בהכרח, ולכן אין צורך לאזכר את המקורות על-פי דרכי האזכור האקדמיות המחויבות בחטיבה העליונה. בשלב חטיבת הביניים אפשר להסתפק בהכללה של רעיונות משותפים בלי להזכיר מפורשות את מקורות המידע.

חשוב לציין שיש פרקטיקות ודרכים שונות לקידום הכתיבה: הערכה של רכיבים מסוימים בכתיבה או של התוצר כולו, משוב עמיתים, פעילות כיתתית להערכת תוצרים ויצירת תבחיני הערכה, משוב ובקרה עצמית של התלמיד וכדומה.

סוגי הטקסטים:

- טקסטים למטרות טיעון שכנוע
- טקסטים עיוניים-היצגיים אשר במרכזם עיסוק או דיון בתופעה או בעניין מסוימים על סיבותיהם, היבטיהם, גורמיהם וכדומה

² יסודות הכתיבה הוא התהליך שבו הכותב מנהל את מחשבותיו, את רגשותיו ואת מעשיו כדי להגיע למטרות הכתיבה: שיפור יכולותיו ושיפור הטקסט הכתוב. מתוך ליכטינגר, ע' (2008). **האתגר שבהבעה: תהליכי יסוד ואסטרטגיות בכתיבה**. תל אביב: מכון מופ"ת. תהליך יסודות הכתיבה עומד בבסיסו של הלומד העצמאי.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

פירוט ממדי ההערכה בפרק ההבעה בכתב

רכיבים גנריים להערכת כתיבה:	
- ציר רעיוני: לטקסט ציר רעיוני ברור הכולל כמה רעיונות (בהתאם להיקף הכתיבה) המוצגים ביחידות מפותחות ומובחנות המקשורות באופן ברור וקוהרנטי - פתיחה וסיום: כתיבת פתיחה וסיום ההולמים את סוג הכתיבה - מודעות לנמען: הטקסט מכיל את המידע הדרוש לנמען כדי להבין במה דברים אמורים, לדוגמה: הגדרת מושגים רלוונטיים, מילוי פערי מידע וכדומה - רלוונטיות: הימנעות ממידע עודף וממידע שאינו רלוונטי - קישוריות: שימוש הולם באמצעי קישור מגוונים: מילות קישור, מאזכרים וכדומה - ארגון הטקסט: הטקסט מאורגן כראוי מבחינה גרפית. <u>בטקסט מודפס:</u> חלוקה לפסקות, מעברים משורה לשורה, גודל גופן אחיד, הדגשות, רווח אחיד בין השורות, העדר רווח לפני סימני פיסוק וכדומה. <u>בטקסט שאינו מודפס</u> יש להקפיד בעיקר על החלוקה לפסקות ועל המעבר משורה לשורה.	תוכן ומבנה
כתיבה בדיקה למקורות מידע:	
- בכתיבת מאמר טיעון הנשענת על מקורות מידע (הנשענת על מאמרים וטקסטים שונים) יש להקפיד על הבאת הדברים בשם אומרם תוך שימוש בדרכי המסירה השונות (אין חובת כתיבה על-פי נורמות כתיבה אקדמיות).	
- תחביר: משפטים שלמים הבנויים כהלכה, התאם דקדוקי (מין, מספר, זמן, גוף ויידוע), שימוש תקין במילות יחס ובמילות קישור - מורפולוגיה: שימוש תקין בצורות הנטייה (כגון שימוש תקין באותיות אית"ן, שימוש תקין בנטיית מילות היחס, הבחנה בין נטיית היחיד לנטיית הרבים) - פיסוק: שימוש נכון והולם בסימני הפיסוק - כתיב: העדר שגיאות כתיב - משלב: שימוש במשלב לשוני אחיד לאורך הטקסט המתאים לנסיבות השיח. - אוצר מילים: עושר לשוני ודיוק במשמעות	לשון ומבע

נוסף על הרכיבים שלעיל מומלץ לתת ביטוי לרכיבים שלהלן:

- עיבוד המידע ושכתוב - עמידה במשימות והגשה בזמן	כתיבה תהליכית
- הבנת המטלה - כתיבה בנושא הנדרש במטלה - היענות למאפייני הסוגה - כתיבה בהיקף הנדרש	כתיבה בבחינה או בדיקת תוצר סופי

 [מחוונים להערכת כתיבה](#)

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

עודכן תשפ"ז

תהליכי הכתיבה בתוכנית 30% - הדגשים

תוצר כתיבה איכותי הוא תוצאה של תהליכי חקר ולמידה, איסוף מידע, עיבוד המידע, בקרה ושכתוב, ולכן הערכת הכתיבה כוללת את הערכת התהליך על שלביו השונים (אין זה אומר שצריך לבדוק את תוצרי הכתיבה של כל התלמידים בכל אחד מהשלבים. ראו בהמשך).

בתלקיט יוצג מהלך אחד לפחות³ שיכלול את התוצרים הסופיים ואת כלל ה"עדויות" לתהליך הלמידה. קראו על [הוראה והערכה של כתיבה בסביבת בינה מלאכותית](#):

- ✓ הטקסטים אשר שימשו מקורות לכתיבה ואשר התלמידים קראו וניתחו
 - ✓ הטיוטות שכתבו התלמידים
 - ✓ עדויות לשימוש בכלי בינה מלאכותית⁴
 - ✓ המשוב שקיבלו התלמידים והשכתוב שנעשה בעקבותיו
 - ✓ התוצרים הסופיים:
- (1) מאמר טיעוני-שכנועי בהיקף של 500-700 מילים
- (2) הצגה בעל־פה של הנושא ושל תהליך הכתיבה כמפורט [במסמך כתיבה בסביבת בינה מלאכותית](#). לחלופין כדאי לאפשר הצגת פרטציה על נושא חופשי לבחירת התלמידים. הנחיות להצגת פרזנטציה והערכתה בעמוד [הפרזנטציה](#) באתר ראמ"ה.
- לתלקיט אפשר לצרף הקלטה או צילום וידאו של הצגת הדברים וכן את העזרים שבהם השתמשו התלמידים (לדוגמה המצגת או הכרטיסיות).

הדגשים:

- על הכתיבה להיות מרכזית בשיעורי עברית – בין זאת כתיבה העומדת במוקד ההוראה ובין זאת כתיבה הנוגעת להבנת הנקרא או להבעה בעל־פה. הוראת הכתיבה תזמן עיסוק בסוגים שונים של טקסטים בהיקפים שונים, מקצתם יכתבו בתהליכים קצרי טווח ומקצתם בתהליכים ארוכי טווח. כלומר, אין הכוונה כי לא תהיינה מטלות כתיבה נוספות במהלך השנה נוסף על תוצר כתיבה אחד בתלקיט.
- אין המורים צריכים לבדוק את כל תוצרי הכתיבה ואת כל השלבים בתהליכי הכתיבה; המורים יעריכו את הכתיבה בצמתים מרכזיים של התהליך.
- מטלות הכתיבה תהיינה בנסיבות טבעיות ככל האפשר, מתוך מניע כלשהו ולמטרה אותנטית הנוגעת לעולמם של התלמידים. על פי עקרונות של למידה מתוך עניין, כדאי לאפשר לתלמידים לבחור נושא הכתיבה אישי (ראו גם [הוראה והערכה של כתיבה בסביבת בינה מלאכותית](#)). יש אפשרות כי נושאי הכתיבה יהיו קשורים לתכנים מתחומי הדעת השונים. במקרים אלה כדאי לשלב את מורי המקצועות השונים בהערכת התוצר הכתוב וההצגה בעל־פה אם אלה נוגעים לתחומי הדעת שלהם.
- כדאי להקפיד כי הכתיבה תהיה בזיקה לטקסט אחד או יותר במידת האפשר. יש להימנע מהוראת כתיבה באמצעות תבניות קבועות, אלא לעמוד על פיתוח התוכן על־פי מטרת הכתיבה, נסיבות השיח, ערוץ התקשורת (כתוב או דבור).

³ על־פי המפורט, מהלך אחד דורש הן הערכת תוצר כתוב הן הערכת הבעה בעל־פה. אם לא תשולב הערכה בעל־פה בשנה זו, יכלול התלקיט שני מהלכי כתיבה כבעבר.

⁴ חשוב כי התלמידים יצרפו את התייחסותם לאופן השימוש שעשו בכלי בינה מלאכותית, לרבות דוגמאות לשימוש זה. הדבר נוגע באתיקה של שימוש בכלי בינה מלאכותית ובאחריות של הכותבים על הדברים המוצגים בשמם. יובהר שאין צורך לצרף את כל התכתובות של התלמידים עם הצ'אט.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- **תהליך כתיבה מאופיין בטיוטות ובשכתובן.** שכתוב יכול להיעשות בעקבות למידת עמיתים, משוב כיתתי, חשיפה למקורות מידע נוספים, תהליך הלמידה בכיתה, לרבות הערות מקדמות של המורה. כאמור, אין הדבר מחייב את המורים לבדוק את כל טיוטות התלמיד, ובוודאי לא לבדוק כל טיוטה כאילו היא התוצר הסופי.
- מורה המבקש להעריך את תהליך הטיט והשכתוב יעשה זאת תוך בדיקת היבטים מסוימים בכל צומת הערכה, כגון פיתוח הרעיון או הטיעון, המודעות לנמען, התקינות וכדומה; זאת עד להערכת התוצר המוגמר.
- בהמשך לנלמד בחטיבת הביניים חשוב לחדד את עקרונות המיזוג. אלה חשובים בכתיבת טיעון המבוססת על תשתיות ידע, וכן הם ישמשו את התלמיד גם במטלת הכתיבה הממזגת בשאלון 70%.

התלקיט (פורטפוליו) – ההערכה החלופית הבית-ספרית בעברית

התלקיט הוא ממהות המקצוע: תהליכי קריאה, כתיבה, ויסות, משוב, שכתוב ובקרה. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמידים עוברים במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמידים קוראים והמשמשים להם תשתיות לכתיבה, הטיטות והגרסאות שהתלמידים כותבים, המשוב שהתלמידים מקבלים והשכתוב שנעשה בעקבות המשוב. תלקיט יכול לכלול גם משימות שונות הקשורות למיומנויות אורייניות ולשוניות הכוללות תהליכי בקרה ושכתוב, כגון כרזה, משחק, סקר, עיתון ומצגת בנושא מסוים. התלקיט, אם כן, משקף את מאמציהם, את התקדמותם ואת הישגיהם של הלומדים ומשמש כלי להערכה מעצבת ומתמשכת של תהליך הלמידה. **על כן אנו ממליצים כי תוכנית 30% ובניית התלקיט יקדמו לתוכנית 70%.**

מומלץ כי החומרים שהמורה ייקח לבדיקתו יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התלקיט כולו. בדרך זו אפשר להימנע מבדיקת כל תכולת התיקים בסוף השנה. כמו כן מומלץ לארגן את התלקיט בסביבה דיגיטלית, המקילה משמעותית על עבודת המורים והתלמידים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

פרקי לשון בתוכנית 30%

פרקי תחביר ב-30% (בהיקף של כ-25 שעות)

הנושאים המובאים להלן הם הנושאים שיילמדו בתחביר בתוכנית 30%. אלה נושאים נבחרים אשר יעניקו לתלמידים מושגים בבסיסיים בתורת התחביר, ודרכם התלמידים יעמדו על **תרומת הידע התחבירי להבנה ולכתיבה**. את פרקי התחביר יוכל המורה להעריך באמצעות תרגילים, מטלות חקר או מבדקים, ובלבד שיכללו את התכנים האלה:

- חלקי הדיבור (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים)
- ההבחנה בין צירוף לבין משפט (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים)
- קשרים לוגיים, לרבות שימוש תקין בהם (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים והעמקה)
- המשפט הפועלי והמשפט השמני. עיקרי המשפט: הנושא והנשוא (נשוא פועלי ונשוא שמני: נשוא שם עצם ונשוא שם תואר); המשלימים: המושא, התיאור (אין להבחין בין סוגי המושאים ובין סוגי התיאורים), הלוואי, ההסגר
- הבחנה בין סוגי משפטים: פשוט, איחוי (מאוחד), מורכב (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים)
- המרות בין סוגי המשפטים. על ההוראה להתמקד בפירוק משפטים, בהרכבה ובהמרות תוך עמידה על ההבדלים הסגנוניים ותרומתם לכתיבה ולא בתיחום איברים ופסוקיות
- שינוי סדר המילים במשפט לצורכי הדגשה, לרבות השימוש התקין ב**לא, גם, רק**
- מבנים תחביריים להעברת דרכי מסירה: דיבור ישיר, דיבור עקיף והסגר
- מבנים תחביריים להעלמת עושה הפעולה: משפטים סתמיים ומשפטים סבילים
- תקינות בהתאם ובפיסוק

פרקים במערכת הצורות ב-30% (בהיקף של כ-25 שעות)

הנושאים המובאים להלן הם הנושאים שיילמדו במערכת הצורות בתוכנית 30%. אלה נושאים נבחרים אשר יעניקו לתלמידים מושגים בבסיסיים במערכת הצורות העברית ויאפשרו עמידה על **ייחודה של המורפולוגיה העברית**. את פרקי הלשון יוכלו המורים להעריך באמצעות תרגילים, מטלות חקר או מבדקים, ובלבד שיכללו את התכנים האלה:

- עקרון השורש והתבנית (בניין ומשקל) בפעלים ובשמות (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים)
- חזרה על גזרת השלמים בפעלים ובשמות, לרבות נטיית שבעת הבניינים. עמידה על משמעויות הבניינים העיקריות: פעיל וסביל (חזרה על הנלמד בחטיבת הביניים)
- גזרות פ"נ ופי"צ בפעלים ושמות. יש לעמוד על צורות שקופות הניתנות לזיהוי בעזרת משפחות מילים.
- גזרות ל"י ול"א בפעלים ושמות. עמידה על ההיקש (האנאלוגיה) שבין הגזרות
- שורשים תנייניים וגזרי שם – הדגמה בצורות שקופות
- דרכי התצורה העיקריות בעברית: שורש ומשקל, בסיס וצורן, בסיס ובסיס
- משמעויות משקלים שכיחים וצורנים סופיים שכיחים

בתלקיט יוצגו מטלות החקר והמחווונים שלהן בתחום זה או המבדק המסכם בפרק הלשוני.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

שאלון 11281 – מפרט תכנים להערכה חיצונית והדגשים להוראה 70%*

מעודכן לשאלוני תשפ"ז: חורף, קיץ ורב

כל שאלוני הבגרות ומחוננים מלאים לשאלוני 11281 – [בפורטל המורים לעברית](#).

התכנים והמיומנויות בתוכנית הלימודים הם ספירליים וחשוב כי ייווצר רצף לימודי בין חטיבת הביניים לחטיבה העליונה. על התלמידים בחטיבה העליונה לשלוט בכל המיומנויות והתכנים שנלמדו בחטיבת הביניים, ובמבחינים יופיעו שאלות המתבססות על התשתית האוריינית שהוקנתה בה.

חשוב כי המורים בחטיבה העליונה יכירו היטב את היסודות והתכנים הנלמדים בחטיבת הביניים. יתר על כן, חשוב לקיים ישיבות צוות וסדנאות עבודה משותפות של צוותי החטיבה העליונה עם צוותי חטיבת הביניים ולגבש תוכנית "מעברים", בייחוד בבתי ספר שבהם המורים אינם מלמדים בשתי החטיבות. תהליך שכזה יחזק את התשתיות שיוצקים המורים בחטיבת הביניים מחד, וימנע הוראה מיותרת של תכנים שנלמדו כבר בחטיבת הביניים מאידך. בחטיבה העליונה יוקדשו **שיעורים בודדים** בלבד ל"יישור קו" ולחזרה על התכנים שנלמדו בחטיבת הביניים. בתוך כך, מומלץ לאמץ הוראת רוחב המציגה לתלמיד את "התמונה המלאה" בכל נושא, ואשר נקודת המוצא שלה היא עקרונות מארגנים, תהליכים ותופעות לשון משותפים ורעיונות גדולים.

הבנת הנקרא⁵

סוגי הטקסטים

- מאמרים עיוניים במבנים לוגיים-רטוריים שונים, כגון תיאור תופעה והצגת רעיון על היבטיו
- ערכים אנציקלופדיים וויקיפדיים
- מאמרי עמדה ושכנוע
- טקסטים שימושיים
- טקסטים בלתי רציפים, כגון דיאגרמות, טבלאות ותרשימים

מיומנויות אורייניות

- **איתור מידע**
 - איתור פרטי המידע הגלויים המרכזיים והנלווים בטקסטים (לרבות עמדות מפורשות)
 - זיהוי קשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה
 - ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה
 - זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט
- **הבנה (פרשנות והיסק)**
 - הבנת משמעות נרמזת, מובלעת או מטפורית בטקסט
 - הבנת מטרת הטקסט
 - הבנת נושא הטקסט
 - הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט
 - הבנת רעיונות שונים בטקסט (לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות)

* פירוט התכנים בפרק זה משותף לשאלונים 11281, 11241, 11261, 11291, 11271, 11231 וכן 75281 ו-75241 לנבחנים במסודות החרדיים.

⁵ התכנים המוצגים בהבנת הנקרא וההבעה בכתב אינם מיועדים ללומדים במיזם הכתיבה והנבחנים בשאלונים 11271 ו-11231 או לנבחנים בתוכנית "סמסטר ראשון בתיכון" בשאלונים 11261 ו-11291.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט
- הבנת קשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה
- הבנת תפקידיהם של רכיבי מבנה שאינם גלויים בטקסט
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת אזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות
- יצירת הכללות ופירוט
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים⁶
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו

• **הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)**

- הערכה ביקורתית של תוכן הטקסט
- הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים
- שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים
- העלאת השערות בנוגע לטקסט
- הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס
- הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע
- הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
- עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים
- שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים
- הערכה ביקורתית של לשון הטקסט ומבנהו (הבנה מטה-טקסטואלית)
- בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת
- בחינת **מידת התאמתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **למטרת הכתיבה**
- בחינת **מידת השפעתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **על הקוראים**
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים ותורמתם לכתיבה, להעברת המסר ולחיזוק טענת הכותב
- הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
- הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי-רטורי)
- הערכה מנומקת על מבנה הטקסט

הן בפרק ההבנה הן בפרק ההבעה בכתב ייבחנו היבטים של לשון, ניסוח ותקינות. במענה על שאלות הבנת הנקרא יינתן דגש על היבטים של כתיבה לכידה ותקינה וכן על הניסוח והמבע.

על אף התחושה העולה כי יש בהוראה עיסוק רב מיומנויות של הבנת השאלות וההנחיות ("פיצוח שאלה") ושל ניסוח תשובה כהלכה, עולה מבחינות הבגרות כי תלמידים רבים אינם יורדים לעומק השאלות ואינם מבינים אותן כהלכה. פעמים רבות תשובותיהם אינטואיטיביות ומתבססות על קישור ישיר של מילים בשאלה למילים בטקסט, ובדרך כלל הם מסתפקים בהעתקת משפטים מתוך הטקסט, גם כשהשאלות דורשות פרשנות ופרפרזה.

⁶ ראו הרחבה בנוגע למיזוג המידע בעמוד הבא.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

ההבעה בכתב

פרק הכתיבה בשאלון כולל מטלת **כתיבה ממצגת למטרת סקירת ספרות**. הסקירה היא טקסט עצמאי המגיש לקורא רקע תאורטי על אודות נושא מסוים, כלומר סוקר בפניו את הספרות המדעית-מחקרית-אקדמית בדרך כלל, שנכתבה על הנושא.

במוקד הוראת הכתיבה הממצגת יש לעמוד על עקרונות של **מיון והכללה** ועל **המאחד לעומת המייחד** בין הטקסטים שבתשתית הכתיבה, כלומר מהו המידע המשותף למאמרים, ומהו המידע הייחודי שעולה מכל אחד מהם. התוצר הנדרש הוא **תוצר כתיבה עצמאי** המבטא הבנה מעמיקה של הטקסטים: היחסים ביניהם, העמדות השונות בהם והמשותף לצד המבדיל ביניהם. מצופה מהתלמידים ליצור טקסט רציף ואחיד במבנה שונה בדרך כלל מהמבנה של הטקסטים המקוריים, אשר המידע בו **מעובד** על-פי הטקסטים המקוריים.

בבחינה יידרשו הנבחנים לסקירה על סמך **שניים** מתוך שלושת הטקסטים.

מיומנויות העל בכתיבה ממצגת:

❶ **בנייה מחודשת** של הטקסטים המקוריים בהתאם למטרות המיזוג והכתיבה. יש להקפיד על **פתיחה** מתאימה שתציג את הנושא. הפתיחה יכולה להיות הגדרת המושג, תיאור התופעה, תיאור המצב הקיים וכיוצא בזה בהתאם לנושא הכתיבה ובהתאם למטלה תוך מודעות לנמנן הפוטנציאלי של הדברים.

❷ **מיזוג** של פרטי מידע משלימים או מתחרים

❸ **ניסוח מכליל** של מידע משותף מהטקסטים

❹ **השמטת מידע** שאינו רלוונטי

❺ **כתיבה בפרפרזה** תוך הימנעות מהעתקה ממאמרי התשתית

בהערכת הכתיבה בבחינת הברגרות יושם בתשפ"ז דגש על מבנה הטקסט וארגון המידע כמפורט לעיל.

בכתיבה ממצגת **למטרת כתיבה אקדמית** יש להקפיד על העקרונות הללו:

❶ **נאמנות** למקורות המידע

❷ **שימוש מושכל** בדרכי המסירה השונות (דיבור ישיר ודיבור עקיף לרבות הסגרים). יש לתת את הדעת כי **שימוש יתר בדרכי מסירה פוגם** בקריאות הטקסט ובעצמאותו.

❸ **שימוש מדויק** בפועלי ההבעה/האמירה (יש לתת את הדעת על גיוון בפועלי אמירה/הבעה ועל התאמת פועלי אמירה/הבעה מתאימים)

❹ **שמירה על משלב לשון אחיד** והולם המתאים לכתיבה עיונית

❺ **אזכור מקוצר** של מקורות המידע בגוף הטקסט ורישום ביבליוגרפי על-פי המוסכמות האקדמיות המקובלות (כל אחת מדרכי הרישום האקדמי מקובלת). יש לשים לב כי לא נעשה אזכור רב מדי שלא לצורך, וכי עומס באזכור המקורות (בייחוד כשמדובר בסקירה על סמך שני מקורות בלבד) פוגם בקריאות ובעצמאות של הטקסט.

הן בפרק ההבנה הן בפרק ההבעה בכתב ייבחנו היבטים של לשון, ניסוח ותקינות. במענה על שאלות הבנת הנקרא יינתן דגש על היבטים של כתיבה לכידה ותקינות וכן על הניסוח והמבע.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

לשון: שם המספר ואותיות השימוש ומילות היחס

שימוש תקני בשם המספר ובאותיות השימוש

שימוש תקני בשם המספר בדיבור היום-יומי מצביע על דובר עברית השולט בשפתו. נושא זה נמצא בתוכנית הלימודים של החינוך היסודי וכן בתוכנית חטיבת הביניים. יש לעסוק בו ברציפות במשך כל שנות הלימוד ולא ללמדו באופן ממוקד רק לקראת הבחינה.

הנושאים בתחום זה:

- שימוש תקני בנטיית שם המספר ותקינות בהתאם. הסוג: המספר המונה (היסודי) לרבות תאריכים, המספר הסודר והמספר הסתמי.
- שימוש תקני בהגיית אותיות השימוש (וכל"ב) בהצטרפותן לשם המספר ולשמות העצם

התלמיד מחויבים לסמן ניקוד מבחין במילים הומוגרפיות: שמונה/שמונה, שלוש/שלוש, אחד/אחד וכדומה, וכן לנקד את אותיות השימוש לפני שם המספר: וְשְׁתֵּי / וְשְׁתֵּי וְכדומה.

בבחינת הבגרות שאלות הנוגעות לניקוד אותיות השימוש תהיינה רק על ניקודן הרגיל של אותיות השימוש או לפני שמות המספר הפותחים בשווא.

שימוש תקני במילות היחס

במהלך ההוראה יש לעמוד עם התלמידים על שימוש תקני במילות היחס הן בתקינות הנטייה הן בתקינות התחבירית, באופן שוטף בדיבור ובכתיבה.

בבחינת הבגרות בתשפ"ז **לא** תישאלנה שאלות בנושא מילות היחס בפרק זה, אך ייבדק השימוש התקני בהן במענה על השאלות בפרקי ההבנה והכתיבה

תקניות בתחום מילות היחס תתבטא בכמה אופנים:

- שימוש במילות היחס המתאימות בהצטרפותן לפועל ולשם. דוגמאות: הקבוצה ניצחה במשחק (ולא את המשחק), יש לנקוט את האמצעים (ולא באמצעים).
- נטייה תקנית של אותיות היחס ומילות היחס. דוגמאות: **אצלם** (ולא **אצלם**), **אתכם** (ולא **אותכם**).
- השמטות בלתי תקניות של מילות היחס. דוגמאות: זוהי קבוצה שאפשר לדבר על הכול. (צריך להיות: ... לדבר **בה** על הכול), שבוע הבא ניפגש עם ראש העיר (צריך להיות: **בשבוע** הבא ניפגש עם ראש העיר), זוהי מציאות חדשה שלא אני ולא אתה יודעים להתמודד. (צריך להיות: ... להתמודד **איתה/עימה**).

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

לשון: מערכת הצורות

הידע המורפולוגי יסתמך על ידע לשוני ומטה-לשוני שנלמד בחטיבת הביניים ובתוכנית 30% והכולל מונחים בסיסיים בידיעת הלשון, כגון חלקי דיבור וצורת הבינוני.⁷

השאלות במערכת הצורות עוסקות בעיקר בצורות (פעלים ושמות) כפי שהן מופיעות במאמרים או ביחידות שיח שאינן בהכרח מתוך המאמרים. מקצת השאלות קושרות בין צורה למשמעות וכן בין המילה להקשרה.

בפרק זה התלמידים חייבים להכיר את סימני הניקוד ולקרוא נכונה צורות מנוקדות לצורך ניתוחן. עם זאת חשוב כי התלמידים יהיו מסוגלים לנתח צורות גם על סמך הוראת הפועל וההקשר. יובהר כי בכתיבתם התלמידים מחויבים לסמן לכל הפחות **ניקוד מבחין** בצורות הומוגרפיות, לדוגמה משקל מְקַטֵּל/מְקַטֵּל, משקל קֵטֵל/קֵטֵל וכדומה.

בשאלון המותאם יופיעו שתי צורות כתיב: הכתיב המלא והכתיב החסר (המנוקד) במקרים שבהם יש הבדל בצורות הכתיב, לדוגמה: **זָכְרוֹן** (זיכרון), **מִבְטָא** (מבוטא) וכדומה.

הנושאים והדרישות בפרק זה:

- ניתוח, יצירה והטיה של פעלים לפי שורש, בניין, גוף, זמן או דרך (ציווי ושם הפועל). תיידרש עמידה על הקשר בין צורות הפועל למשמעות ולשימוש שלהן בטקסט וביחידות השיח.
- ניתוח, יצירה ומיון של שמות לפי שורש ומשקל
- הפעלים והשמות יהיו מהגזרות האלה:
שלמים (לרבות מרובעים), פ"נ, פ"י/ו, ל"י, ל"א, ע"ו/י. יילמדו השורשים המורכבים והשורשים בעלי העיצורים הגרוניים.

רישום השורשים בגזרות הנחים יתקבל בכל דרך תקנית, לדוגמה י-א-ש, ו-א-ש, י/ו-א-ש. עם זאת מומלץ להרגיל את התלמידים לכתיבה פשוטה: בגזרת פ"י ב"י (י-א-ש), בגזרת ע"ו ב"ו (ק-ו-מ) ובגזרת נל"י ב"י (ב-נ-י); בדרך זו יצוינו השורשים בבחינות הבגרות. יובהר כי לא יתקבל ייצוג כפול (י/ו, י/ה) שגוי בשורשים הנוטים בגזרת השלמים, לדוגמה *ע-נ-ו/י-ן לפועל התעניינתי או *ג-ב-י-ה לפועל גבהו. כמו כן לא יתקבל ייצוג כפול י/ו בשורשים שבהם בפה"פ י' לא חל מעתק י' < ו', לדוגמה בפועל הישירו. בנוגע לרישום מדויק ותקני של השורשים בגזרות הנחים ראו חוזר למורים – כאן.

שימו לב: החלוקה המסורתית לגזרות מסווגת את דגמי הנטייה של הפעלים והשמות על-פי שורשיהם. ניכר כי עצם סיווג השורשים לגזרות ושאלת שיום הגזרות גוזלים זמן רב בהוראה ומסיטים את הלמידה מהעיקר, קרי ניתוח השורשים ומציאת קשרים סמנטיים בין שורשים זהים בגזרות שונות. אף-על-פי שתלמידים הלומדים את מערכת הצורות לעומקה חייבים להכיר את המושג "גזרה" וכן את הגזרות ומאפייניהן, לא תישאלנה שאלות הדורשות שיום הגזרה (לדוגמה: כתבו את הגזרות של הפעלים) ולא יידרש מיון שורשים על-פי גזרות. (ראו את השאלות ממועדי תשפ"ד-תשפ"ה).

⁷ ראו את נושאי הלימוד בחטיבת הביניים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- משמעויות עיקריות וברורות של הביניים: פעיל וסביל, זיהוי הפעלים הסבילים ומטרת השימוש בהם בטקסטים וביחידות השיח, המרת הצורות מפעיל לסביל ולהפך
- ניתוח, יצירה ומיון של שמות לפי דרכי התצורה האלה: שורש ומשקל, בסיס וצורן גזירה (תחילי וסופי), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים והרכב בסיסים), ראשי תיבות (נוטריקון)
- הרחבת אוצר המילים באמצעות שאילה מלעז
- משמעויות המשקלים לרבות שמות הפעולה.
- בנוגע לשמות הפעולה ראו חוזר למורים – [בא](#).
- משמעויות צורני הגזירה והנטייה (ללא צורך בהבחנה בין צורני גזירה לנטייה)

שימו לב: התלמידים נדרשים להבחין בין צורנים היוצרים מילים חדשות לבין צורנים המציינים את נטיית המילים. כמו כן הם נדרשים להבין את משמעות הצורנים; עם זאת הם לא יידרשו לציין על סוג הצורן או למיין את הצורנים לסוגיהם.

- שיקולי הדעת בחידושי מילים בלשון התקנית והתת-תקנית. יש לעמוד על משמעות התחדישים ועל שיקולי הדעת הדקדוקיים והסמנטיים.
 - הכרת הצורה התקנית בהקשר מצריכה ידע לשוני והבנת משמעות הפועל, כגון
- נוצרות / נוצרות; פֶּנֶס / הפֶּנֶס.**

תחביר

הידע התחבירי יסתמך על ידע לשוני ומטה-לשוני שנלמד בחטיבת הביניים ובתוכנית 30% והכולל בין היתר מונחים בסיסיים בידיעת הלשון: חלקי דיבור, צורת הבינוני, צירוף שמני, צירוף פועלי, סמיכות, משפט חיווי וכיוצא בזה⁸. השאלות בתחביר יתבססו על משפטים או על יחידות טקסט מן המאמרים וכן על יחידות טקסט שאינן מתוך המאמרים בהכרח. מקצת מן השאלות קושרות בין הרכיבים התחביריים לתפקידיהם בשיח הכתוב והדבור.

הנושאים והדרישות בפרק זה:

- סיווג משפטים מכל הסוגים: פשוט, מורכב, איחוי (מאוחד)
- זיהוי ותחימה מדויקת של איברים ופסוקיות
- משפט בעל חלקים כוללים
- זיהוי תפקידיהם התחביריים של מילים וצירופים במשפט: נושא; נשוא; פועלי, שמני, מורחב, מודלי, דמוי פועל/יש-אין; האוגד לסוגיו; מושא (ללא הבחנה בין סוגי מושאים); תיאור (ללא הבחנה בין סוגי תיאורים); לוואי; תמורה; הסגר. יש לעמוד על תפקידיהם התקשורתיים, הרטוריים והפרגמטיים של חלקי המשפט שלעיל.
- בהוראה צריך להציג את מבנה העומק של המשפט ולעסוק ביחידה (הצירוף) הכוללת את הגרעין ומשלימיו.
- זיהוי התפקידים התחביריים של הפסוקיות: נושא, נשוא, לוואי, מושא, תיאור. יש להבחין בין פסוקיות התיאור האלה: מקום, זמן, סיבה, תכלית, אופן, מצב, תנאי (קיים ובטל) ויותר במשפט מורכב יינתנו לניתוח משפטים מורכבים בעלי כמה פסוקיות, לרבות פסוקית בתוך פסוקית.

⁸ ראו את נושאי הלימוד בחטיבת הביניים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

הנבחרים לא יידרשו לנתח משפטים מורכבים בעלי פסוקית מאוחדת או משפטים מאוחדים בעלי איברים מורכבים.

כמו כן הנבחרים לא יידרשו לזהות ולתחום פסוקית מצומצמת או לקבוע את תפקידה התחבירי. בהוראת שם פועל יש לעמוד על תפקידו של שם הפועל כביטוי מצומצם של צירוף פועלי (לדוגמה: חשוב להבין את הנושא = חשוב שיבינו את הנושא / חשוב שהנושא יובן), וכן לעמוד על תפקידו של שם הפועל ביצירת דו־משמעות (לא יישאלו שאלות על דו־משמעות); אגב כך, יבחינו התלמידים בין שם הפועל כחלק מנשוא מורחב לבין שם פועל שאינו חלק מנשוא מורחב, אך, כאמור לעיל, לא תידרש תחימת הפסוקית המצומצמת וקביעת תפקידה התחבירי.

- זיהוי, המרה והשלמה של הקשרים והקשרים הלוגיים במשפט הבודד וביחידות שיח ובין חלקים כוללים ומאוחדים. הקשרים הלוגיים: ריבוי והוספה, זמן, סיבה ותוצאה, תכלית, השוואה ועימות, ניגוד, ויתור, תנאי, צמצום וברירה
- המרות בין מבנים תחביריים ועמידה על הבדלי התפקוד ביניהם
- פירוק משפטים לכמה משפטים עצמאיים והרכבת משפטים ליחידות שיח⁹
- פיסוק תקין: נקודה, סימן שאלה, פסיק, נקודתיים, מירכאות. כללי הפיסוק יילמדו בצמוד לנושאים התחביריים הרלוונטיים.

על הוראת התחביר להדגיש את הקשר שבין מבנים תחביריים שונים למטרות תקשורתיות ופרגמטיות:

- דרכי המסירה וביטויין התחבירי: פסוקית בדיבור ישיר, פסוקית בדיבור עקיף, הסגר
- מבנים תחביריים להבעת מודליות: נשוא מורחב, נשוא מודלי, משפטי ציווי
- מבנים תחביריים להעלמת עושה הפעולה: שימוש בסביל, פסוקית נושא
- מבנים תחביריים להדגשת הרעיון או דברי המוען: שינוי סדר המילים במשפט, לא/אין... אלא/כי אם

⁹ כדאי לעמוד על יישומה של מיומנות הרכבת משפטים ליחידות שיח משיעורי התחביר בטקסטים של מיזוג מידע.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- מבנה השאלונים 11241, 11281:
(הנבחנים בשאלונים 11271, 11231, 11261, 11291 ייבחנו בפרקי הלשון והמטה-לשון בלבד)

פרקים	נושאים	דגשים	משקל
הבנת הנקרא והבעה בכתב	במרכז הפרק יעמדו טקסטים מסוגים שונים: מאמרים עיוניים במבנים לוגיים-רטוריים שונים, כגון תיאור תופעה והצגת רעיון על היבטיו מאמרי עמדה ושכנוע טקסטים שימושיים טקסטים בלתי רציפים, כגון דיאגרמות, טבלאות ותרשימים	• פרק הבנת הנקרא יכלול <u>שניים עד שלושה</u> טקסטים מסוגים שונים בהיקף כולל של כ-1300 מילים. • השאלות עצמן עשויות לכלול טקסטים קצרים וטקסטים בלתי מילוליים. • תיכללה שאלות בממדי ההבנה השונים לרבות שאלות הבנה מסדר חשיבה גבוה • בשאלות הבנת הנקרא יינתן ניקוד גם בממד ההבעה בכתב, לרבות ניסוח התשובה, מבע ותקינות.	25%
	כתיבה ממוגזת של <u>שני</u> טקסטים מסוגים שונים בהתאם לדרישות המטלה ולמטרותיה.	• היקף הכתיבה הנדרש הוא 100-200 מילים (ההיקף עשוי להשתנות בהתאם להיקף הטקסטים העומדים בבסיס הסקירה).	25%
לשון ומטה-לשון	• תקינות בשימוש בשם המספר, באותיות השימוש ובמילות היחס (10 נקודות) • מערכת הצורות או תחביר (40 נקודות)	• התלמידים ייבחנו ב<u>אחת</u> המערכות הלשוניות <u>בהתאם לאפשרות שנבחרה עלידי בית הספר</u>. • שאלות בתקינות בשם המספר, באותיות השימוש ובמילות היחס תהיינה משותפות לכל הנבחנים. • בפרק הצורות והתחביר תינתן בחירה של <u>ארבע</u> שאלות מתוך חמש.	50%

- משך הבחינה: 3 שעות
- בוגרים ונבחני משנה (הנבחנים לשיפור הציון) יענו על אחת המערכות הלשוניות לבחירתם. אין אפשרות להחליף מערכת לשונית בין מועד א למועד ב.
- המאמרים ודף העזר לבחינה יצורפו בנספחים לשאלון הבחינה.
- כיוון שמחברת הבחינה נסרכת, על הנבחנים לכתובת בעט כהה ו**בכתב יד ברור**. אין לכתוב בשוליים האפורים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

דף העזר לבחינה

לקראת הבחינות בעברית התלמידים נוהגים לשנן את המונחים הלשוניים תוך היעזרות בתומכי זיכרון ואסטרטגיות שונות, כגון הסתמכות על ראשי תיבות, שינון ולמידה בעל פה של נושאים שלמים. שינון זה גורם לעומס רב על תפקודי הזיכרון ובא לעיתים על חשבון הבנת המושגים והחומר. מטרתו של דף העזר היא להפנות את התלמידים ללמידה המבוססת על הבנה מעמיקה של המונחים הלשוניים.

דף העזר מבוסס על הרציונל של **העיצוב האוניברסלי בחינוך (Universal Design)**. העיצוב האוניברסלי – משמעו הוא הבניית סביבה לימודית ודרכי הוראה-למידה-הערכה באופן שבו הן יהיו נגישות ומותאמות במידה המרבית לכלל אוכלוסיית התלמידים, המאופיינת בטווח רחב של כישורים ומוגבלויות, לרבות תלמידים בעלי לקויות למידה משמעותיות שמקורן נוירולוגי והגורמות להפרעת למידה. דף העזר בבחינת הבגרות יצורף בנספח השאלון, ובכך יינתן פתרון לתלמידים אשר עיקר הקושי שלהם אינו בהבנת החומר, אלא בארגון, אחסון ובשליפת המושגים.

הערות:

- דף העזר יצורף בנספח השאלונים.
- דף העזר כולל את המונחים הלשוניים העיקריים המובאים בשאלון הבגרות, ואשר הנבחן נדרש להם. דף העזר אינו כולל את כל מפרט התכנים והידע הנדרשים לבחינת הבגרות. התכנים המחייבים את הנבחנים הם אלה המפורטים בחוזר זה ובתוכנית הלימודים.
- דף העזר לא יעודכן או ישונה לקראת מועדים שיתפרסם בהם מיקוד היבחנות. על הנבחנים להכיר את דף העזר ולעשות בו שימוש מושכל תוך התייחסות רלוונטית אך ורק לתכנים שלמדו.
- יובהר כי איננו רואים פסול בשינון ובהיעזרות בתומכי זיכרון למיניהם ואיננו ממליצים לוותר עליהם כליל. לכן חשוב כי היעזרות בדף העזר תיעשה רק בשלבים המתקדמים של ההוראה וההיבחנות, קרי ברבעון האחרון של הלמידה ובבחינות המסכמות את כל החומר.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

שאלון 11282 – 30% בהערכה חיצונית

זכאות להיבחנות בשאלון 11282

- נבחנים אשר לומדים במוסדות שאינם מוכרים
- נבחנים אקסטרניים
- נבחני משנה
- נבחנים במוסדות מוכרים המבקשים לשפר ולתקן את ההערכה הבית-ספרית. נבחנים במוסדות מוכרים זכאים לגשת לשאלון זה רק אם הוגש למשרד החינוך הציון הבית-ספרי שהם מבקשים לשפר.

לניגשים לשאלון 11282 אין ציון בית-ספרי/שנתי (ציון "מגן"). הציון הסופי במקצוע עברית יהיה שקלול הציון הסופי בשאלון 11281 (70%) עם ציון שאלון 11282 (30%).¹⁰

מבנה הבחינה:

פרק	נושאים	דגשים	משקל
הבנת הנקרא	במרכז הפרק יעמדו טקסטים מסוגים שונים: - מאמרים עיוניים במבנים לוגיים-רטוריים שונים, כגון תיאור תופעה והצגת רעיון על היבטיו - ערכים אנציקלופדיים וויקיפדיים - מאמרי עמדה ושכנוע - טקסטים שימושיים - טקסטים בלתי רציפים, כגון דיאגרמות, טבלאות ותרשימים - טקסטים בלתי מילוליים כגון קריקטורות ואיורים השאלות יהיו בממדי ההבנה השונים כמפורט בחוזר המפמ"ר, לרבות שאלות מיזוג מידע ושאלות על אוצר המילים.	- פרק הבנת הנקרא יכלול <u>שניים עד שלושה</u> טקסטים מסוגים שונים. סך כל הטקסטים לא יעלה על 1,000 מילים. - השאלות עצמן עשויות לכלול טקסטים קצרים וטקסטים בלתי מילוליים	60%
הבעה בכתב	כתיבת טיעון בזיקה לטקסט אחד או יותר או בזיקה לקטע שאינו אחד המאמרים או שאינה בזיקה לטקסטים. הערכת הכתיבה תתבסס על הרכיבים להערכה המפורטים בחוזר המפמ"ר.	היקף הכתיבה הנדרש הוא כ- 300 מילים.	40%

- משך הבחינה: שעתיים
- שאלון זה לא יכלול שאלות בתחומי הלשון: תחביר ומערכת הצורות.
- השאלון הוא שאלון כרוך-מחברת. הכתיבה היא במקומות המיועדים לה בשאלון הבחינה.
- כיוון שמחברת הבחינה נסרקת, על הנבחנים לכתוב בעט כהה ו**בכתב יד ברור**. אין לכתוב בשוליים האפורים.

¹⁰ לנבחנים אינטרניים במוסדות המוכרים יהיה שקלול הציון כך: שאלון 11282 (30%) + ציון שנתי/מגן לשאלון 11281 (21%) + ציון שאלון 11281 (49%). לנבחנים אקסטרניים במוסדות שאינם מוכרים יהיה שקלול הציון כך: שאלון 11282 (30%) + שאלון 11281 (70%).

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

הנחיות לנבחנים הזכאים לשאלון מותאם

לשאלון 11282 אין גרסת שאלון מותאם.

השאלון המותאם לנבחנים ב-70% - שאלון 11241

- על בית הספר להקפיד כי הנבחנים הזכאים להיבחנות בשאלון מותאם קיבלו לידיהם טופס שאלון ונספח שעליהם מוטבעת המילה **מותאם** ושנושאים את סמל השאלון **11241**. גם על הנבחנים עצמם לוודא כי הם נבחנים בשאלון המתאים להם.
- יש להנחות את התלמידים לכתיבה **בעט כהה בלבד ובכתב יד ברור**. אין לכתוב בשוליים האפורים.
- המאמרים יצורפו כנספח נפרד משאלון הבחינה. גם על נספח המאמרים יצוין כי הוא מיועד לנבחן המותאם.
- בפרק הצורות בשאלון המותאם יופיעו שתי צורות כתיב: הכתיב המלא והכתיב החסר (המנוקד) במקרים שבהם יש הבדל בכתיבה, לדוגמה: **זָכְרוֹן** (זיכרון), **מִבְטָא** (מבוטא).
- בטבלה שלהלן מופיעים הדגשים לשאלון המותאם. יובהר כי חלוקת הניקוד והבחירה בין השאלות זהות לשאלון הרגיל.

הנושאים	ניקוד	הערות
הבנה והבעה	הבנת הנקרא 25 נקודות כתיבה 25 נקודות	בפרק זה תהיינה שאלות פתוחות ושאלות סגורות. הטקסטים יודפסו בגופן מוגדל. כך גם השאלות. עיבוד המאמרים יותאם לצורכי הנבחנים בעלי לקויות הלמידה. היקפי הטקסטים ייגזרו מעיבוד זה אך עשויים להיות בהיקף זהה לטקסטים בשאלון הכללי. השיקולים להיקף הטקסטים יהיו רמת הקריאות של הטקסטים והתאמתם לבעלי לקויות שפה. בהבעה בכתב לא ייקנס התלמיד על שגיאות כתיב או על פיסוק שגוי (התלמיד נדרש, כמובן, לפיסוק בסיסי כגון נקודות בסופי משפטים).
שם המספר	10 נקודות	בפרק זה תיתכנה שאלות השלמה ובחירת הצורה התקנית. לא יהיו שאלות על מילות היחס ואותיות השימוש.
תחביר	40 נקודות	בפרק זה יהיו שאלות פתוחות ושאלות סגורות. לא יהיו שאלות על משפטי ייחוד לא יהיו שאלות המרה ממבנה פעיל לסביל ולהפך. לא יישאלו שאלות על תקינות תחבירית.
צורות	40 נקודות	בפרק זה תהיינה שאלות פתוחות ושאלות סגורות, לרבות שאלת קלוז. לא יישאלו שאלות הדורשות זיהוי שורשים מגזרות חפ"נ, חפ"צ והכפולים. לא יישאלו שאלות על דיוקי הגייה ותקינות לשונית. במידת האפשר יופיעו הצורות בשתי דרכים: צורות מנוקדות ולצידן הצורות כשאין מנוקדות. בכל מקרה לא תישאלנה שאלות המצריכות הסתמכות על זיהוי הדגשים או על הבחנה בין סימני הניקוד.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

הוראה והערכה בחינוך הטכנולוגי מקצועי ובמפת"נים – 90 שעות לימוד

על פי חוזר מנכ"ל [התכנית הלאומית ללמידה משמעותית - החטיבה העליונה: מבנה הלימודים, ההיבחנות ותעודות הסיום בחינוך הטכנולוגי \(תשע"ו\)](#) תלמידים המבקשים תעודת הסמכה טכנולוגית מקצועית בסיסית, רגילה או מתקדמת או תעודת הסמכה טכנולוגית-מקצועית, המאפשרת כניסה ללימודי טכנאים, תעודת טכנאי או תעודת הנדסאי, יחויבו בהערכה פנימית.

הרציונל בהוראת העברית במסלול הטכנולוגי-מקצועי ובמפת"נים הוא הקניית מיומנויות אורייניות ולשוניות בסיסיות, שתסייענה לתלמידים בהמשך לימודיהם ובחייהם הבוגרים שלאחר בית-הספר. נושאי הלימוד הם נושאים בסיסיים בעבור תלמידים המבקשים להמשיך למסלול הסמכה לתעודה טכנולוגית-בגרותית. הציון הסופי הוא **ציון בית-ספרי** שיתבסס על תלקיט עבודות ועל הוראה בהיקף 90 שעות (סמל דיווח 11183).

תלמידים שירצו להשלים את חובותיהם לקבלת ציון בגרות במקצוע **העברית** יצטרכו להיבחן בשאלון הבגרות החיצוני לפי מפרט התכנים של שאלון 11281. ציון הבחינה ישתקלל עם הציון הבית-ספרי על התלקיט (סמל דיווח 11183). השקלול יהיה 70% שאלון 11281 + 30% הציון הבית-ספרי על התלקיט (11183).

הבנת הנקרא

• הטקסטים

במהלך לימודי העברית על התלמיד להיחשף לטקסטים רבים ומגוונים בהיקפים שונים ומעולמות תוכן שונים: טקסט מידע, טקסט טיעון וטקסט מדריך (שימושי).

הטקסטים יהיו רציפים ובלתי רציפים, כגון: ערכים בוויקיפדיה, ידיעות עיתונאיות, דפי מידע והדרכה, דוחות, מכתבי בקשה, תלונה והתנצלות, מכתבים למערכת, מאמרי טיעון ותגובה, תעמולה ופרסומות, תרשימים וטבלאות.

מלבד הטקסטים הכתובים המודפסים, יש לעסוק בטקסטים מקוונים ממקורות אינטרנטיים שונים. יש לעמוד על מיומנויות הניווט הנדרשות בקריאתו של טקסט מקוון, חיפוש מושכל ברשת אחר מקורות מידע וכדומה. בתוך כך יש להדגיש מיומנויות של מיזוג טקסטים ממקורות שונים.

• עקרונות ודגשים

ארגון הטקסטים סביב נושאי תוכן

מומלץ לארגן את הטקסטים סביב נושאי תוכן. אפשר לבחור נושאים מרכזיים מן האקטואליה, מן התחום החברתי והבין-אישי, מן התחום האזרחי, מן התחום הערכי-מוסרי, מעולם המדע וכיוצא באלו (דוגמאות לנושאים: כיבוד החוק, היחס לזר, דרכי התמודדות עם העוני, מאבק בגזענות ובאלימות, הלשון כמשקפת תרבות). לנושא הנבחר רצוי להביא שני טקסטים או יותר. הטקסטים יכולים להיות מתחומי דעת שונים (כגון היסטוריה, סוציולוגיה, מדעי החיים, לשון) ומסוגים שונים.

בד בבד עם הדיון בנושא הלימודי או בנושאים הלימודיים שהטקסטים מזמנים או שהמורה בחר להתמקד בהם (כגון הטענה המרכזית והרעיונות המרכזיים, הקישוריות), יש מקום לעמוד על מושגים

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

מרכזיים בנושא התוכן, על מורכבות הנושא, על ההיבטים השונים שלו, על ההשתמעויות שלו לחיי התלמידים ועוד. בכל נושא כזה כדאי לקיים פעילות של סיכום ופעילות של כתיבה בעקבות הטקסטים.

עקרון ה"ספירלות" בהבנה והבעה

ספירלות בלמידה פירושה הוא שבכל שלב אין זונחים את מה שנלמד בשלב הקודם אלא מתבססים עליו, מוסיפים עליו, מרחיבים אותו או מעמיקים בו. רצוי לבנות את לימודי ההבנה וההבעה במבנה ספירלי. הספירלות יכולה להתבטא הן בעלייה ברמת הקושי של הטקסטים הן בכמות ובאיכות של הנושאים הלימודיים שיטופלו בכל טקסט. רמת הקושי של הטקסטים מתבטאת באורכם, במורכבות הרעיונות שבהם, במורכבות המבנית, במידת ההפשטה וההכללה, באוצר המילים והביטויים ובסגנון הכתיבה. אפשר לפרוס את הטקסטים הנקראים והנכתבים מן הקל לכבד – מן הקצר לארוך, מן האישי לכללי, מן המוחשי למופשט, מן הפשוט למורכב.

פירוט ממדי ההבנה בפרק הבנת הנקרא

• איתור מידע

- איתור פרטי המידע הגלויים המרכזיים והנלווים בטקסטים (לרבות עמדות מפורשות)
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה
- ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה
- זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט

• הבנה (פרשנות והיסק)

- הבנת משמעות נרמזת, מובלעת או מטפורית בטקסט
- הבנת מטרת הטקסט
- הבנת נושא הטקסט
- הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט
- הבנת רעיונות שונים בטקסט (לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות)
- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט
- הבנת קשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה
- הבנת תפקידיהם של רכיבי מבנה שאינם גלויים בטקסט
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת אזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות
- יצירת הכללות ופירוט
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו

• הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)

הערכה ביקורתית של תוכן הטקסט

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

- הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים
- שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים
- העלאת השערות בנוגע לטקסט
- הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס
- הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע
- הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
- עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים
- שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים
- הערכה ביקורתית של לשון הטקסט ומבנהו (הבנה מטה-טקסטואלית)
- בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת
- בחינת **מידת התאמתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **למטרת הכתיבה**
- בחינת **מידת השפעתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **על הקוראים**
- הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים ותרומתם לכתיבה, להעברת המסר ולחיזוק טענת הכותב
- הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
- הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי-רטורי)
- הערכה מנומקת על מבנה הטקסט

• **אוצר מילים**

- הבנת משמעויותיהן של מילים בתוך הקשר

כתיבה

יש לתרגל עם התלמיד כתיבה בהיקפים שונים החל בכתיבת תשובה לשאלה במהלכי כתיבה קצרי טווח עד לכתיבה רחבת היקף וארוכת טווח.

במוקד הוראת הכתיבה יעמדו כתיבת טיעון בדיקה לטקסטים וכתיבה ממצגת של שני טקסטים או יותר.

בכל מחצית על התלמיד להפיק תוצר כתיבה אחד לפחות בהיקף של 300 מילים לפחות. תוצרי הכתיבה יהיו חלק ממהלכי כתיבה ארוכי טווח הכוללים עדויות לתהליכי בקרה ושכתוב. מהלך כתיבה אחד יכלול **כתיבת טיעון**, ואילו המהלך האחר יכלול הצגה בעל-פה של נושא הכתיבה או פרזנטציה בנושא לבחירת התלמידים.

הנחיות להצגת פרזנטציה והערכתה בעמוד [הפרזנטציה](#) באתר ראמ"ה.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

פירוט ממדי ההערכה להבעה בכתב

- ציר רעיוני: לטקסט ציר רעיוני ברור הכולל כמה רעיונות (בהתאם להיקף הכתיבה) המוצגים ביחידות מפותחות ומובחנות המקשורות באופן ברור וקוהרנטי - פתיחה וסיום: כתיבת פתיחה וסיום ההולמים את סוג הכתיבה - מודעות לנמען: הטקסט מכיל את המידע הדרוש לנמען כדי להבין במה דברים אמורים, לדוגמה: הגדרת מושגים רלוונטיים, מילוי פערי מידע וכדומה - רלוונטיות: הימנעות ממידע עודף וממידע שאינו רלוונטי - קישוריות: שימוש הולם באמצעי קישור מגוונים: מילות קישור, מאזכרים וכדומה - ארגון הטקסט: הטקסט מאורגן כראוי מבחינה גרפית. <u>בטקסט מודפס:</u> חלוקה לפסקות, מעברים משורה לשורה, גודל גופן אחיד, הדגשות, רווח אחיד בין השורות, העדר רווח לפני סימני פיסוק וכדומה. <u>בטקסט שאינו מודפס</u> יש להקפיד בעיקר על החלוקה לפסקות והמעבר משורה לשורה.	תוכן ומבנה
- תחביר: משפטים שלמים הבנויים כהלכה, התאם דקדוקי (מין, מספר, זמן, גוף ויידוע), שימוש תקין במילות יחס ובמילות קישור - מורפולוגיה: שימוש תקין בצורות הנטייה (כגון שימוש תקין באותיות אית"ן, שימוש תקין בנטיית מילות היחס, הבחנה בין נטיית היחיד לנטיית הרבים) - פיסוק: שימוש נכון והולם בסימני הפיסוק - כתיב: העדר שגיאות כתיב - משלב: שימוש במשלב לשוני אחיד לאורך הטקסט המתאים לנסיבות השיח. - אוצר מילים: עושר לשוני ודיוק במשמעות	לשון ומבע

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

התלקיט ככלי להוראה ולהערכה

התלקיט כולל ראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה של הלומדים בחומר הנלמד. בתחום הדעת "עברית" **התלקיט הוא ממהות המקצוע:** תהליכי קריאה, כתיבה, בקרה ושכתוב. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמיד עובר במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמיד קורא ומשמשים בעבורו תשתיות לכתיבה, הטיוטות שהתלמיד כותב, המשוב שהתלמיד מקבל מעמיתיו וממוריו והשכתוב שנעשה בעקבות המשוב שהתקבל. התלקיט יכול גם לכלול משימות שונות הקשורות למיומנויות אורייניות ולשוניות הכוללות תהליכי בקרה ושכתוב, כגון כרזה, משחק, סקר, עיתון ומצגת בנושא מסוים וכן מבחן ומשוב בעקבותיו. אם כן, התלקיט משקף את מאמצייהם, את התקדמותם ואת הישגיהם של הלומדים ומשמש כלי **להערכה מעצבת ומתמשכת** של תהליך הלמידה.

מאחר שהתלקיט הוא אוסף של משימות ושל עדויות הקשורות לתהליך ההוראה, יחליט המורה אילו מהחומרים הוא עצמו יבדוק ואילו מהחומרים ייבדקו בהערכה עצמית או בהערכת עמיתים. מומלץ כי החומרים שהמורה ייקח לבדיקתו יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התיק כולו. בדרך זאת אפשר להימנע מבדיקת כל תכולת התיקים בסוף השנה.

לשון ומטה-לשון

מערכת הצורות

- זיהוי השורש בפעלים ובשמות. השורשים יהיו מגזרות השלמים והמרובעים.
- ניתוח והטיה של פעלים לפי שורש, בניין, זמן (דרך) וגוף
- משמעויות עיקריות וברורות של הבניינים: פעיל, סביל
- ניתוח ומיון של שמות לפי שורש ומשקל מגזרת השלמים, בסיס וצורן (תחילי וסופי), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים, הרכב בסיסים), שאילה מלעז
- עמידה על המשמעויות השכיחות של המשקלים והצורנים
- תקינות בצורות הפועל והשם

תחביר

- חלקי הדיבור: שם העצם, שם התואר, שם הפעולה, הפועל (ושם הפועל), תואר הפועל, מילות היחס ומילות הקישור
- צירופי סמיכות וצירופי שם ותואר
- הבחנה בין צירוף לבין משפט
- הבחנה בין סוגי המשפטים: פשוט (פועלי ושמיני), איחוי (מאוחד), מורכב
- ניתוח המשפט לפרטיו: נושא, נשוא (פועלי, שמיני), אוגד (מסוג כינוי גוף בלבד), מושא (בלא הבחנה בין סוגי מושאים), תיאור (בלא הבחנה בין סוגי תיאורים), לוואי, תמורה
- הקשרים הלוגיים בין חלקים במשפט ובין יחידות שיח: השוואה ועימות, ויתור (כולל ניגוד), זמן, סיבה, תכלית ותנאי
- המרות - דיבור ישיר ודיבור עקיף, שינוי סדר מילים, המרות מסוג משפט אחד לאחר. יודגש הקשר בין מבנה לתפקוד.
- תקינות בהתאם התחבירי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית בחינוך העל-יסודי

מפרט תכנים להערכה חיצונית בחינוך הטכנולוגי-מקצועי ובמפת"נים:

שימו לב, הזכאים להיבחנות בשאלון חיצוני (במוסדות שאינם מוכרים) ייבחנו בשאלון **11282** כמפורט להלן:

מבנה הבחינה:

פרק	נושאים	דגשים	משקל
הבנת הנקרא	במרכז הפרק יעמדו טקסטים מסוגים שונים: - מאמרים עיוניים במבנים לוגיים-רטוריים שונים, כגון תיאור תופעה והצגת רעיון על היבטיו ערכים אנציקלופדיים וויקיפדיים - מאמרי עמדה ושכנוע - טקסטים שימושיים - טקסטים בלתי רציפים, כגון דיאגרמות, טבלאות ותרשימים - טקסטים בלתי מילוליים כגון קריקטורות ואיורים השאלות יהיו בממדי ההבנה השונים כמפורט בחוזר המפמ"ר, לרבות שאלות מיזוג מידע ושאלות על אוצר המילים.	- פרק הבנת הנקרא יכלול <u>שניים-שלושה</u> טקסטים מסוגים שונים. סך כל הטקסטים לא יעלה על 1,000 מילים. - השאלות עצמן עשויות לכלול טקסטים קצרים וטקסטים בלתי מילוליים	60%
הבעה בכתב	כתיבת טיעון בדיקה לטקסט אחד או יותר או בדיקה לקטע שאינו אחד המאמרים או שאינה בדיקה לטקסטים. הערכת הכתיבה תתבסס על הרכיבים להערכה המפורטים בחוזר המפמ"ר.	היקף הכתיבה הנדרש הוא כ־300 מילים.	40%

- משך הבחינה: שעותיים
- שאלון זה לא יכלול שאלות בתחומי הלשון: תחביר ומערכת הצורות.
- השאלון הוא שאלון כרוך-מחברת. הכתיבה היא במקומות המיועדים לה בשאלון הבחינה.
- כיוון שמחברת הבחינה נסרכת, על הנבחנים לכתוב בעט כהה ו**בכתב יד ברור**. אין לכתוב בשוליים האפורים.